

El Emeği ve Sûfîler

“Dünyayı elinde kıl, kalbinde kılma”

Abdülkâdir Geylânî

Kur’an-ı Kerim’de: “İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır ve insan çalıştığının karşılığını yakında görecektir”¹ ve hadis-i şeriflerde: “Kişi elinin emeğinden daha güzel bir lokma yememiştir” ve “Veren el alan

elden üstündür”² gibi emirlerle, alın teri ile, emek verilerek, kişi, çalışmaya teşvik edilmektedir. Sistemlerini, Hz. Peygamber’in “Cibril Hadisi” olarak bilinen meşhur hadisindeki “ihسان” kavramına dayandıran sûfîler, her konuda Hz. Peygamber’i kendilerine model şahsiyet olarak benimsedikleri gibi çalışma ve el emeği ile geçinme konusunda da Hz. Peygamber’i takip

etmişlerdir. Sûfîler; sûfî/derviş denildiği zaman birçoğumuzun hemen aklına gelen, bir köşeye çekilme, dilenme ve tembellik/miskinlik gibi kendileri hakkında düşünülen menfi düşünceleri bu yönüyle hiç de hak etmezler. Aksine sûfîler ellerinin emeğini yemekten zevk alan Allah’tan başkasından bir şey istemekten haya eden insanlardır. Bu çalışmamızda, sûfîlerin çalışma ko-

nusunda Kur'an-ı Kerim'de ve sünnette belirtilen ilkelere ne kadar bağlı olduklarını gösteren örnekler sunmak istiyoruz.

Tasavvuf klâsiklerinden birisi olan "el-Lüma" isimli eserin yazarı **Ebû Nasr Serrâc et-Tûsî(ö.988)**, isminde geçen "Serrâc"³ ifadesinden hareketle "eğer, semer ve kemer yapan" bu şekilde geçimini temin eden birisi olarak kabul edilmiştir.⁴ **Ebû Saîd el-Harrâz (ö.899)**, ayakkabı dikiciliği, **Ebû Hafs el-Haddâd(ö.883)** demircilik, **Cüneydi Bağdadî (ö.909)** ise ipekçilikle meşgul olmuştur. Hatta **İbrahim İbn Edhem (ö.778)** kendi elinin emeği ile helâl lokma yiyebilmek için Şam'a gelmiş ve burada yirmi dört yıl çalışmıştır.⁵ Yine tasavvuf tarihimizin önemli simalarından "Somuncu Baba" olarak şöhret bulan, **Ebû Hâmid Aksarayî (ö.1412)** bu şöhretini geçimini temin için yaptığı ve sattığı somunlar nedeniyle almıştır.⁶ Tasavvufî yola

intisap etmeden önce Ankara'daki Kara Medrese'de müderris olan ve Somuncu Baba'nın en önde gelen müridi olarak vefatından sonra onun yolunu devam ettiren **Hacı Bayram Velî (ö.1430)** de el emeği ile geçimini temin noktasında son derece hassas davranmıştır. Somuncu Baba ile beraber Bursa'ya hicret ettiklerinde, Bursa'da bugün "Yeşil Medrese" olarak bilinen medresede müderrislik yaparak ailesini geçindirmiştir. Şeyhinin vefatından sonra Ankara'ya dönerek dergâhını faaliyete geçiren Hacı Bayram Velî'nin tarımla uğraştığı, kendisinin ve müritlerinin ihtiyacını buradan karşıladığı bilinmektedir. Hatta "İmece Usulü" olarak bilinen usulün Anadolu'da ilk uygulayıcısının Hacı Bayram Velî olduğu tahmin edilmektedir.⁷ Bu yolun önde gelen temsilcilerinden birisi olarak Bayrâmîliğin Şemsiyye yolunun kurucusu olan **Akşemseddin'in (ö.1459)** aynı

zamanda bir doktor olduğu, tıp ilmindeki bu becerisi ile geçimini temin ettiği herkesçe malumdur. Mesleğinde o kadar söz sahibidir ki, mikroplardan ilk defa bahseden kişinin Akşemseddin olduğu düşünülmektedir.⁸ Akşemseddin, manevî alandaki nüfuza da inkâr edilemez bir gerçektir. Onun bu etki alanına giren meşhur sûfîlerden birisi de **İbrahim Tennûrî (ö.1482)**'dir.⁹ Kendisi Kayseri'deki "Hunat Hanım" medresesinde hocalık yaparken, bu medresesin vakfiyesinde, burada görev yapan hocaların Hanefî mezhebine mensup olması gerektiği şartı, kendisine bildirilince buradan ayrılmıştır. Bundan sonra Akşemseddin ile tanışan Tennûrî, manevî eğitimini tamamlayarak Kayseri'ye halife olarak gönderilmiş ve muhtemelen burada geçimini bağırsak hastalarını tedavi ederek sağlamıştır. Bu anlamda ona "Tennûr" denilmesinin bir sebebi de, kabız hastalarını bir tennûr üzerine oturtturarak tedavi etmesi dolayısıyladır.¹⁰ Hacı Bayram Velî'nin vefatından sonra Bayrâmî-Melâmî yolunu tesis eden **Bıçakçı Ömer Dede (ö.1496)**, isminden de anlaşılacağı üzere bıçakçılık yaparak hayatını kazanan bir dervıştır.¹¹

İslâm tarihindeki üç meşhur "Şems"ten birisi olan **Şemseddin Sivâsî (ö.1597)**'de Sivas-Meydan Camiinde verdiği vaazlar ve okuttuğu talebeler için günlük aldığı ücret ile kendisinin, ailesinin ve etrafında toplanan

sevenlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır.¹² Kayseri'nin Yahyalı ilçesinde hayatını devam ettiren **Hacı Hasan Efendi (ö.1987)** ise bir yandan insanları terbiye ile meşgul olurken diğer yandan el emeği göz nuru ile yaptığı levhaları ve icra ettiği hat sanatı ile hayatını devam ettirmiş ve çoluk-çocuğunun rızıkını bu şekilde temin etmiştir.¹³

Osmanlı'nın son dönemlerinde faaliyet gösteren Hâlidî şeyhlerinden birisi olan **Mustafa Hâkî Efendi (ö.1921)**, çevresinde "Melek Hafız" olarak tanınmış, ilim ve ahlâk âbidesi bir şahsiyettir. Kendisi Tokatlıdır ve Tokat Ali Paşa Camiinde yıllarca imamlık yaparak geçimini sağlamış daha sonra Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Tokat milletvekili olarak ve aynı zamanda İstanbul- Fatih Camii imam-hatipliği görevini yerine getirerek geçimini temin etmiştir.¹⁴ Tokatlı pirin vefatından sonra irşâd makamına oturan **Sivaslı Mustafa Takî Efendi (ö.1925)** ise adliye teşkilâtında başladığı memuriyet hayatını, ilk açılan büyük millet meclisinde "Sivas Mebusu" olarak devam ettirmiş, milletvekilliğinin ardından Arapça-Tefsir hocası olarak Sivas Sultanîsi'nde öğretmenlik mesleğini icra sûretiyle hayat mücadelesine devam etmiştir.¹⁵ Yine Mustafa Takî'nin vefatından sonra insanları haka davet etme görevini üstlenen **İhrâmcızâde İsmail Hakkı Toprak (ö.1969)** da devletin çeşitli kademelerinde çalışarak emekli

olmuş, her defasında insanın elinin emeğinden daha güzel bir rızık yiyemeyeceği gerçeğini vurgulamıştır.¹⁶ Aynı silsileden gelerek çağımıza ışık tutan **Osman Hulûsi Efendi (ö.1990)** ise yıllarca Darende'de Hamid-i Velî Camii İmam-Hatibi olarak görev yapmış, ailesinin nafakasını böylece temin etmiştir.¹⁷ Hatta bununla da yetinmeyip; ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını gidermek, ilmî ve kültürel çalışmalarla insanları doğruya ve güzele yönlendirmek için okulların açılmasına vesile olmuş, hayr kurumlarını harekete geçirmiş, camilerin, tarihi eserlerin tamiri için uğraşmış ve geride bıraktığı muazzam kütüphanesi ile Müslümanlara çalışmanın önemini bir kez daha hatırlatmıştır.

Sonuç olarak belirtmeliyiz ki tasavvufî sistem, hiçbir zaman, dünyadan el-etek çekmeyi, başkalarının sırtından geçinmeyi tasvip etmemiştir. Tasavvufî sistemin temsilcileri olan sûfîler de daima el emeği ile çalışıp kazanarak hayatlarını temin cihetine gitmişlerdir. Yukarıda sıralanan örnekler bunun en güzel göstergesidir. Hemen belirtelim, tasavvuf tarihindeki örnekleri elbette bunlarla sınırlamamız mümkün değildir. Konumuza örnek teşkil edecek o kadar çok kişi vardır ki, zannediyoruz bu konuda ciltlerce kitap telif etmek mümkün olabilir. Son olarak şunu ifade edebiliriz; tasavvufî sistemin arkasına sığınarak başkaları üzerinden nemalanmak isteyen, sûfî kisvesine bürünmüş kimse-

ler olabilir. Unutulmamalıdır ki bu insanlar tasavvufî sistemin inceliklerini anlayamamış, ham/olgunlaşmamış kimselerdir. Onların bu hamlıkları dikkati nazara alınarak tasavvufî sistem ve sûfîler değerlendirilmemelidir. Böyle bir değerlendirmenin bizi götüreceği yanlış sonuca verilecek en güzel cevap yukarıda sıralanan örnekler olacaktır.

Dipnot

- 1- Necm 35/39-40.
- 2- Nesai, Zekât, 53, V, 62.
- 3- Kelimenin anlamı için bkz; Bekir Topaloğlu-Hayreddin Karaman, *Arapça-Türkçe Yeni Kâmûs*, Nesil Yayınları, İstanbul 1991, s-r-c- maddesi, s.182.
- 4- Ebû Nasr et-Tûsî, *el-Lüma'*, (İslâm Tasavvufu) Hazırlayan: H. Kâmil Yılmaz, Altınoluk Yayınları, İstanbul 1996, s.XV.
- 5- Abdullah Aydın, *Doğuş Devrinde Tasavvuf ve Hadis*, Seha Neşriyat, İstanbul 1986, s.107.
- 6- Ethem Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, TDVY, Ankara 1998, s.19-20.
- 7- Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, s.112.
- 8- Ethem Cebecioğlu, *Akşemseddin, Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, Şule Yayınları, İstanbul 1998, s.391-402.
- 9- Ali Rıza Karabulut-Rasim Deniz, *Gülşen-i Niyaz'dan Seçmeler*, Emek Matbaacılık, Kayseri 1983, s.7-53.
- 10- Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Haz: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006, c.II, s.456. Mustafa Uzun, *İbrahim Tennuri, Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, s.420.
- 11- Cebecioğlu, *Hacı Bayram*, s.69.
- 12- Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c.III, s.473 vd; Cengiz Gündoğdu, *Bir Türk Mutasavvıfı Abdümeccid Sivâsî*, KBY, Ankara 2000, s.45-50.
- 13- Komisyon, *Yahyalılı Hacı Hasan Efendi*, Mavi Yayıncılık, İstanbul 2004, s.189 vd.
- 14- Mehmet Fatsa, *Tasavvufta Mekkî Kol*, Mavi Yayıncılık, İstanbul 2000.
- 15- Fatih Çınar, *Millî Mücadelenin ve İlk Meclisin Manevî Mimarlarından Sivaslı Bir Âlim: Mustafa Takî Efendi*, CÜİFD, sayı: IX/2, Sivas 2005, s.169-204.
- 16- Lütfi Alıcı, *İhrâmcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi*, Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Vakfı Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2001.
- 17- İsmail Palakoğlu "Gönüller Sultanı: Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi", Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2004.